

Peter Bergant: Kodeljevo moje mladosti

Spomini so kot semena regratovih lučk. Odletijo ob sapicah življenja. Nekateri neznano kam in se izgubijo v raznoterostih narave. Drugi se ujamejo na travah in ob njih spolzijo v zemljo. In so začetek novega.

Podobno je s spomini. Nekatera doživetja prvih poti življenja se izgubijo, druga ostanejo in v modrostih nakopičenih let pomagajo na vijugastih cestah vsakdana.

Obrobje Ljubljane je živelo drugačno življenje kot mesto. Tudi barvitost otroštva je bila drugačna. Več ali manj delavske družine v najemniških stanovanjih. In otroci, ki so se zbirali na koncu ulice. Vsaka ulica ima namreč svoj konec. In tam je najlepše. Še danes iščem konec ulice in otroške obraze prijateljev in prijateljic. Davno so odšli. Se razleteli na vse konce in vsak po svoji poti. Nekateri so že tudi za vedno odšli. In počivajo na njivah miru.

Ohranili pa so se ravbarji in žandarji, pa med dvema ognjema, pa Kodeljev park in tista votla, stoletna lipa ob baronovi graščini, pa pospešeno utripanje srca ob prvih ljubezenskih poganjkih, pa kino Triglav in Slovan, kjer smo se učili prvih nogometnih korakov. Te smo potem prenašali na makadamsko Malejevo ulico. In brcali od jutra do večera usnjeno žogo, neprepoznavnih oblik, ki je imela »dušo«. Ja dobesedno dušo, ki se nam je razdajala, posebej v počitniških dneh.

Ej, koliko regratovih lučk!

Ostala so tista poletna opoldanska prepletanja bolečih kolen, tuljenje sirene v bližnjih tovarnah, ki so oznanjale poldan in neizmerna radost razigranega vsakdana, ki ga je šele pozno zvečer prekinilo mamino klicanje. Otroštvo prijateljstva, ki so ga skalile samo zoprniye odraslih, ki so zaradi svojih osebnih travm, sikale in polivale strup na otroško nedolžnost. Ki ni vedela za naše in vaše. Vsi smo bili samo naši.

In včasih me pot zanese v to ulico otroštva. In jih lovim - spomine. V hišah jih ne najdem. Spremenile so se. Polepšale, ali pa so na njihovih mestih pognale nove, modernejše. Je pa ostal nekje globoko utrinek, ki pripoveduje na katerem mestu je stanoval kakšen od prijateljev in prijateljic: Mitja in Vojko, Milan in Peter, Matija in Meta, Drago, Tatjana, Majda, Sonja, pa še dva Petra. Zaradi obilice imen svetnika s ključi, je velikokrat nastala zmeda, ko se je oglasil mamin klic in nismo bili prepričani katerega Petra kliče in kdo mora domov. Ali pa smo vedeli in nam je bil to le dober izgovor, če si prišel prepozno domov.

V srkanju spominov se še najbolje znajdem ob ograjah. Nekatero od teh so še ostale in lahko pripovedujejo zgodbe. Ograja je bila vedno prepreka. Ob igrah, iskanju bližnjic ali pa rabutanju češenj. Na žalost so ograje še vedno zoprniye na poteh življenja. Naj bodo postavljene zaradi takšnega ali drugačnega vzroka.

Lesene, zidane, mrežaste... rišejo tudi slike poti v šolo. Pot z malho nešteti drobnarij. Včasih tudi poiščem to pot, da mi vrne nekaj tistih prešernih trenutkov vsakdanjika šolarja iz časov, ki so bili za streljaj oddaljeni od druge svetovne vojne. Ja časov, ko so malo starejši fantje iz »Grubariša«, kot smo poimenovali Grubarjev kanal, vlačili iz vode orožje, ki so ga vojaki ob kapitulaciji pometali v obvodnico Ljubljane. Medtem smo mlajši lovili kapeljne ali pa kobranke. Nestrupene kače. Navihani, ali pa malo že hudobni, smo včasih nesli nestrupenjače na ulico in jih spuščali v luže. Nam v zabavo, starejšim v kričanje in strah. Otroštvo rabi tudi prezračevanje vsakodnevnih težav. Ker otroštvo ni samo lepo!

Od doma do šole je bilo kakšnih petnajst minut. Normalne hoje. Ampak po šoli se je pa ta čas zavlekel do takrat, ko je v kodeljevski cerkvi, majhen zvonček, v nedograjenem zvoniku, že zdavnaj odzvonilo poldne. Pa saj tako je vedno bilo in bo na vračanjih iz šole. Od vseh poti v življenju so te med najlepšimi.

Pot je peljala ob Ljubljani. Lesena ograja, je bila zaščita pred strmim bregom reke. V tistih časih se je Ljubljana res lahko tako imenovala. Globoka in gosposka v počasnem teku.

Na Kodeljevem je bil znan starejši fant, ki je ob stavi za denar z levjim skokom preskočil ograjo, se po strmem bregu podrsal in obstal tik pred vodo. Si je nabral kar nekaj denarja od mimoidočih, ki niso verjeli, da si to upa.

Hodili smo v šolo Vide Pregarčeve. Štiri leta drsanja klopi nasproti kemične tovarne, obarvane z rdečim prahom, ki se je lepil tudi po sosednjih stavbah. Neposredno ob njeni bližini je bila tudi naša osnovna šola. Ime je dobila po mladi delavki v Saturnusu, ki je sodelovala s partizani. Italijani so jo na dvorišču tovarne ustrelili. Menda je bila lepotica. Tako, da so še Italijanski vojaki oklevali pri izvedbi eksekucije. Velikokrat smo šli otroci z učitelji pred spomenik na Saturnusovo dvorišče, Posebej ob dnevu mrtvih. Pripovedovali so nam o herojih, pa junaštvu partizanov, o revoluciji... Nam mulariji to ni pomenilo skoraj nič. Bila pa je ena sama groza v glavi otrok ob razmišljanju o streljanju mladega dekleta. Nekaj podobnega kot na izletih k Urhu, kjer so nam kazali krvave stene mežnarijske kleti - mučilnice.

Nekatere stvari so pretežke za rahločutne otroške duše.

Nazaj na šolsko pot. Vodila je preko lesenega mostu tik ob cerkvi, kjer je bil karmeličanski samostan. Cerkev so kasneje porušili, zaradi širitve Zaloške ceste, most pa prav tako - zaradi dotrajanosti. Res je bil vegast, da te je bilo ob večji količini vode kar strah, ko si čez špranje opazoval divjanje reke pod seboj. Tudi lesena ograja ni nudila občutka varnosti.

No čez leseni most si prišel do Zaloške ceste. Tam so obračali tramvaji, ki so iz Most vozili v center Ljubljane. Na tem obračališču so zelenci neusmiljeno cvilili. Tako se je spreminjanje smeri ljubljanskega tramvaja slišalo prav po vsem Kodeljevem. In ob obračališču je bila stara kovačija. Ja, čisto prava kovačija. Velikokrat smo mulci zlezli na ograjo in skozi zamaščena okna gledali delo kovača, umazanega, kot smo bili umazani, kadar smo brskali po odlagališču smeti na Povšetovi ulici. Zanimivo je bilo posebej takrat, ko so opravljali delo z bolj nemirnim konjem.

Sto in en utrinek. Pitje spominov po slamic. Na poti do šole smo marsikdaj srečali tudi vojake iz bližnje kasarne na Selu, ki je bila bojda nekdanja avstroogrška žrebčarna. Ti vojaki so nas vedno spraševali, če imamo sestre. Navihani kot smo bili smo seveda pritrjevali, če je bilo to res ali ne. In ob vprašanju koliko so stare smo prefrigano povedali starost, ki je bila primerna njihovi starosti. Kako so oživel. Mi pa v muzanje in prikrite nasmeh ob povabilu naj pripeljemo sestre k njim na obisk.

Od kovačije se je pot začela narahlo dvigovati. Tam je stala velika hiša, ki je bila včasih gostilna in zadaj za njo zeljarna, ki je pripravljala zelje za prodajo na ljubljanski tržnici. Tako nekako kot Erklavčevi na Povšetovi ulici, kamor smo ga hodili kupovat tudi Kodeljevčani. Pozimi zelje, poleti solato. Bilo je domače in dobro. Tako nekako kot surovo maslo, kislja smetana ali jajčki, ki jih je enkrat na teden s trikolesom od hiše do hiše prodajala Francka, iz sostrške fare. Ja takrat je bilo tako, da so hodili ponujat usluge, ali prodajati svoje izdelke po hišah. Tako je od časa do časa med hišami donel glas: »Piskre lonce za popraviti...« Drugič spet: » Nože, škarje brusimo«. Ali pa so z jajci ali živimi gosmi prišle kmetice iz Hrvaške in ponujale svojo robo za stare obleke. Zanimivo je bilo barantanje gospodinj z njimi. Koliko je kaj vredno in kaj je vredno menjati.

Naprej na poti do šole je bila malo drugačna ograja. V obliki železniških zapornic. Velikokrat smo šli kar mimo zaprtih ovir. Nismo vedeli kako je stvar nevarna. Dokler ni prav na teh tračnicah končala svoje

otročstvo sošolka Cvetka. Kasneje so zgradili podhod pod progo. Podhod je nedaleč stran od cestnega prehoda, ki je zdaj dokončno zaprt, ker cesta ni več prevozna. No le ena redka ograja, ki koristi.

Spominjam se klanca, ki se je končal nekje tam, kjer je bil železniški prehod. In sneženega pluga, ki so ga vlekli vpreženi konji, da so čistili cestišče ob zapadlem snegu. Mimogrede: včasih so bile zime res prave zime. Snega, da so bile ulice in ceste napolnjene s snegom kot s kašo v tisti pravljici Lonček kuhaj. In z konjsko vprego in velikimi lesenimi plugi so se čistile ulice. Spomin na ta klanec in plug je obarvan s temnimi barvami. Otroci smo posebej po šoli, radi sedli na prečni drog pluga in se peljali. In enkrat, ob takšnem vozakanju, sem padel pod to gred. Plug me je vlekel nekaj časa po zasneženi cesti. Stiskalo me je in dobro da je furman ustavil voz. Povlekel me je izpod grede in mi privoščil eno krepko brco v zadnjico. Otroštvo ne pozna strahu in ne predvideva trenutkov ki pridejo. Tudi to je lepota otroštva. Čeprav je lahko nevarna.

V šolo sem hodil z veseljem in rad sem jo imel. Tako kot učiteljico v prvem razredu, ki je imela tako hudo astmo, da ni mogla sama v šolo. So pa imeli doma kolo in otroci smo šli k njen domov in porivali kolo in učiteljico iz Kodeljevega do šole.

Sicer pa šola kot šola. Starejše poslopje in več ali manj otroci iz delavskih družin. Redki so bili premožnejših staršev ali izobražencev. Posebej se spomnim otrok, ki so prihajali iz Titovega doma. V poslopju so pred drugo svetovno vojno živele nune. Po svetovni moriji pa so bili tam nastanjeni otroci, ki so bili vojne sirote. Otroci iz Titovega doma, zaznamovani tako ali drugače. Malo porinjani v stran, nekateri tudi zaradi neprimernege, za šolo motečega vedenja. In zaradi zunanosti. Velikokrat so bili ostriženi »na balin« zaradi uši.

Ja, štiri leta osnovne šole na Vodmatu, potem pa nižja gimnazija v Mostah. Ampak to je že druga zgodba z drugačnimi ograjami in drugačnimi spomini.

Kodeljevo me je oblikovalo. Poleg družine, ki mi je ponujala toplo zavetje in veliko ljubezni, posebno mamine, so me oblikovali tudi šola in predvsem kodeljevski fantje in dekleta.

In naša prijateljavanja, dogodivščine in mavričnost razigranega otroštva . So del mene. In jih vračam iz preteklosti nazaj. Posebej, ko kolovratim po ulicah otroštva.

In jih lovim, spomine. Kot semena regratovih lučk. In mi je lepo. In so vsakdanji klanci manj klančasti.

Vesel sem, da nosim s seboj Kodeljevo. Kodeljevo moje mladosti.